

'Een vergeten romantikus

Robert Nieuwenhuys

[verantwoording](#)

© 2004 dbnl / erven Robert Nieuwenhuys

[Een vergeten romantikus.](#)

[p. 273]

Een vergeten romantikus.

‘Poëzij’ (1830) en ‘Lente en Herfst’ (1842) door Adriaan van der Hoop Jun. (1802-1841).

De geringe mate van bekendheid, die deze dichter verworven heeft, is niet een juiste maatstaf, om de historische en litteraire waarde van zijn persoonlijkheid te bepalen.

Weinig waardering heeft hij mogen ontvangen van de zijde der litterair-historici,¹⁾ weinig is van zijn werken in bloemlezingen opgenomen en ook weinig is over hem in tijdschriften gepubliceerd;²⁾ kortom: de plaats, die hij bij de tegenwoordige litteratuurbeschouwing, onder de Nederlandse romantici van zijn tijd inneemt, is wel wat àl te onaanzienlik. Van der Hoop was in de eerste plaats romantikus, en als zodanig dient hij ook beschouwd te worden en niet anders. Maar de ‘verlichte’ Siegenbeek, de dood van de dichter herdenkend, kon niet nalaten aan zijn woorden toe te voegen:

[p. 274]

‘Hierbij kwam de levendigheid van geest, de afkeerigheid van belemmerende banden, onzen Van der Hoop in eene mate eigen, welke tem weleens buiten het regte spoor voerde en aan de waarschuwendende stem der bedaarde rede te weinig gehoor deed geven.’¹⁾ En zelfs iemand als Koopmans knoopte (met betrekking tot Van der Hoop's romantiese zelfverheffing) aan zijn beschouwingen vast: ‘Niemand mag zeggen, dat hij boven de aarde staat, en dat de aardlingen niet bij hem kunnen komen. Niemand beroemt zich ongekastijd, dat aan hem, als Gave Gods aan de Dichtkunst, een eigen hemel is gegeven.’²⁾

Er schuilt iets tragies in de figuur van Van der Hoop, want hij leefde in een tijd van kentering, toen twee machten streden om erkenning en wie kent niet de woorden van onze grootste dichteres:

O het schijnt wel schoon te leven
als de grenzen worden verwijd
maar het is geen geluk te komen
in een kentering van den tijd

.....³⁾

Het einde der 18e eeuw en het begin van de 19de eeuw, waren belangrijk voor de ontwikkeling van de West-Europese beschaving; er kenterde toen iets, er hing de spanning van een nieuwe geest in de lucht, een geest van verzet tegen de oude wereld. Renaissance en Humanisme waren doodgelopen in het zielloos klassicisme der 18de eeuw; een overdreven intellektualisme had geleid tot verarming van gemoed en miskenning der verbeelding, waardoor de volheid van de menselijke aanleg niet tot haar

¹⁾ Kalf in zijn ‘*Geschiedenis der Ned. Letterkunde*’ besteedt in het geheel 3 ½ blz. aan hem, terwijl ten Kate er 11 krijgt, Hofdijk 9, Cremer 10, Tollens 10, Beets 23, en Jacob van Lennep zelfs 24!!

Prinsen (‘*Handboek*’, pag. 602) schrijft wel, dat Van der Hoop ‘de echte sentimenten van de tweede fase der West-Europeesche romantiek heeft overgenomen.’, maar meer dan twee bladzijden wordt hem niet toebedeeld.

Jan ten Brink, (‘*Geschiedenis der Noord-Nederlandsche Letterkunde in de 19de eeuw, in biographieën en bibliographieën, 3 dln.*’) behandelt wel figuren als Oltmans, Van Koetsveld, Hasebroek, Ten Kate, Ter Haar, maar naar een bespreking van Van der Hoop zoeken we tevergeefs. Het doel en de beknoptheid van het werkje in aanmerking genomen, schenkt de Vooy in zijn ‘*Historische Schets*’ nog de meeste aandacht aan deze vergeten figuur.

²⁾ Uitgezonderd: C.G.N. de Vooy, ‘*Iets over Van der Hoop als criticus.*’ (‘*De Beweging 1917*’) en vooral de belangrijke studie van J. Koopmans, ‘*Adriaan van der Hoop*’, (‘*De Beweging 1906*’). De Vooy beschouwt alleen de kritikus en Koopmans, die niet bijzonder met de romantiek sympatiseren kon, betoonde daardoor m.i. te weinig welwillendheid tegenover de persoon van Van der Hoop.

recht kwam. Tegen déze heersende geest, tegen deze wereld van levenloze dorheid kwam een verzet, dat een vorm vond, in de verheffing van gevoel en verbeelding boven alle andere geestelijke funktie's en in de eerste plaats boven de vroeger zoo verheerlikte rede. Deze geestesstroming, die zich langzaam maar zeker uit haar tegenstelling manifesteerde, als een nieuwe wereld, duiden we aan met de alleszins vage term 'Romantiek'. De vorm, waarin deze romantiek, in de verschillende landen haar uiting vond, hing af van de volksaard

1) Levensberichten van de Maatschappij der Ned. Letterk. (1842), pag. 18.

2) *De Beweging 1906*, deel 4, pag. 160.

3) Henr. Roland Holst, *'De Nieuwe Geboort'*.

[p. 275]

en de kracht, waarmee het Oude zich in de menselijke geest had vastgezet. In alle landen paste de nieuwe beweging zich tenslotte bij de volksaard aan en we zien weer die eigenaardige kleuring, die geestesstromingen kunnen ondergaan, kleuringen, die het zo moeilijk en soms zelfs onmogelijk maken, de oorsprong van die 'stromen' terug te vinden. Niet ten onrechte kunnen we spreken van een Engelse, Franse, Duitse en Nederlandse romantiek. Ook in ons land heeft de romantiek zich overeenkomstig de Nederlandse volksaard ontwikkeld; ze bepaalde zich grotendeels tot een lauwe imitatie, en we beroepen ons hiervoor op het nuchtere, fantasie-arme, sterk-moraliserende, dat de Nederlander, vooral uit die tijd, eigen was. 'Men kan zich de litteraturen der grote cultuurlanden van Europa denken als die van een oceaan en die van ons land als een binnenzee. Daarbuiten op de oceaan gaat het geweldig toe; de stormen zwepen het water op, de golven beuken de stranden, schepen vergaan, dijken worden weggeslagen en stukken land weggerukt! En komt men dan in de binnenzee, dan ziet men een paar kurkjes, die onlangs hier lagen, nu een eindje verder op de golfjes dobberen; er is wat riet en wier aangespoeld en verder is alles onveranderd.' **1)**

De romantiek ging bij ons voorbij zonder veel sporen achter te laten; de verrukking over de nieuwe wereld verstikte in de te nauwe omsnoering van het verstand. Maar zó sterk was de nieuwe stroming, dat ook enkele geesten in ons land vervuld werden van echt romantiese gevoelens als: onvoldaanheid en opstandigheid, wereldverachting, wereldsmart en onbestemde eeuwige verlangens.

De romantikus is rusteloos! Hij wordt zijn leven lang beheerst door een nooit gestilde honger naar het oneindige: 'Eine Sehnsucht die immer währt, weil sie ewig nicht erfüllt wird' zegt Ludwig Tieck in zijn 'Phantasia'. Ook Van der Hoop had een rusteloze natuur: 'Zijne ziel, gloeiend en bruischend van kracht, was vatbaar voor alle indrukken en ten eenenmale ongeschikt voor rust'. **2)**

Het wezen van de Romantiek is het oneindige verlangen, dat nooit vervuld wordt: 'Die Seele der Romantik war die Seh-

1) Dr. W.H. Staverman, in de inleiding van zijn uitgave van Potgieter's *'Lief en Leed in 't Gooi'* (Bibl. van Ned. Letterk.)

2) F.H. Greb, in de Inleiding van de bundel *Lente en Herfst*, Verspreide en nagelaten Dichtoveren, pag. XXII.

[p. 276]

sucht ohne Ziel und Grenze und Gegenstand¹⁾, ‘Ewige Sehnsucht die immer da ist und immer entflieht’ (Schlegel). Deze oneindigheidsdrang is in de romantiese mens zó sterk, dat ze de gehele menselijke ervaringswereld doordringt; men tracht het tijdelike in het licht der eeuwigheid te zien. Dit oneindigheidsverlangen is in wezen een religieuze neiging. De Romantiek was religieus!²⁾ De dichtkunst wordt religieus opgevat, de poëzie is een gave Gods en de dichter een Godenzoon. Van der Hoop was geheel doordrongen van de waarheid, dat er ‘geen Poëzij kon bestaan zonder God. Godsdienst en Poëzij waren voor hem onafscheidbaar vereenigd;....’ (Greb), ‘God was de bron waaruit hij zijn zangen putte’ (Greb) en hijzelf roept uit: ‘t geen me ontgloeit is gaaf van God’. Weliswaar heeft hij nooit zoals Z. Werner (Ueber Kunst und Religion) geschreven: ‘Warum haben wir nicht einen Namen für diese beiden Synonyme?’, maar dat de dichtkunst hem iets heiligs was, heeft hij duidelijk genoeg uitgesproken:

Laaf mijn ziel door hooger gunst,
En verkwik mijn sterflijke oogen,
Door den heilgen gloed der Kunst³⁾

en:

Dichtkunst voert den Hemel nader,....⁴⁾

En in een brief aan Greb: ‘de waarachtige Kunst, die als een Heilige Geest, de ziel harer aanbidders vervult, verheft en verwarmt.’ Woorden zal hij kleden in ‘Priestergewaden der Poëzij.’, de dichtkunst kan iemand tot priester wijden, ‘Dichtkunst is een Priesteres.’, hetgeen bijna letterlik overeenkomt met wat Novalis in zijn *Fragmente* schreef: ‘Der echte Dichter ist aber immer Priester.’, ‘Dichter und Priester waren im Anfang eins, und nur spätere Zeiten haben sie getrennt’. Het oneindigheidsverlangen bracht ook met zich mee, een vaak folterende spanning, (L’infini me tourmente, zei de Musset in zijn ‘Espoir en Dieu’) die zich ontladde in de droom en zo sterk was dit oneindigheidsverlangen, dat de romantiese mens de droom

¹⁾ Fritz Strich, *Klassik und Romantik oder Vollendung und Unendlichkeit*, pag. 111.

²⁾ Zie hiervoor de *Romantische Studien* door Prof. van der Leeuw in *Onze Eeuw 1919*.

³⁾ *Lente en Herfst*, pag. 69.

⁴⁾ *Lente en Herfst*, pag. 200.

[p. 277]

als werkelijkheid ervaren kon: ‘Die Welt wird Traum, der Traum wird Welt’ (Novalis) en Van der Hoop:

Een droom is het leven, die snel ons ontzweeft¹⁾

De romantikus droomt van een ver wonderland of denkt met heimwee terug aan vervlogen tijden, maar steeds, hóe de droom ook verbeeld wordt, zoekt hij in de droom een uitweg voor zijn oneindig verlangen. In de kunst zoekt de romantikus zijn droom te beleven en zózeer droomt hij in de kunst, dat hij droom en kunst gaat vereenzelvigen. De romantiese poëzie is ‘Traumpoesie’ en deze ‘Traumpoesie’ wordt

werkelijkheid. Daarom kon Novalis zeggen: 'Die Poesie ist das absolut Reelle' (Fragmente). De vereenzelving van droom en poëzie treffen we ook bij Van der Hoop aan, o.a. in 'De Dichter'.

..... Nooit
Is U 't waar geluk ontvloten,
Wijl ge-zelf uw leven tooit.
Glas herschept ge in Puikjuweelen,
Slijk veredelt ge tot goud,
En waar ge uw zangfeest houdt,
Zijn woestijnen bloemprieelen,
Waar de nachtegale kwelen,
Als in 't lieflijkst tooverwoud.²⁾

en:

Maar volzalig is de Dichter,
Die de wareld schilderen mag,
Die hij in zijn geestdrift zag!³⁾

De kunst is hier middel om de droom te beleven en slechts de droom kan het oneindig verlangen tijdelijk stillen; daarom was de poëzie de romantikus zoveel waard en stelde hij het dichterschap zo hoog; daarom was voor Van der Hoop de poëzie 'zaligheid voor d'afgematten geest'. Hij wordt nooit moe in zijn verzen steeds hetzelfde thema te herhalen, n.l. dat het dichterschap een verheven taak heeft en niet louter een spel met woorden is.

't Is geen kunstig toonenkweelen,
Met een hart zo koud als ijs;....⁴⁾

¹⁾ *Lente en Herfst*, pag. 186.

²⁾ *Lente en Herfst*, pag. 68.

³⁾ *Lente en Herfst*, pag. 66.

⁴⁾ *Lente en Herfst*, pag. 195.

[p. 278]

In de opdracht van zijn eerste bundel aan Jacob van Lennep:

Nooit is de Kunst mij een beuzeltaak geweest,
Een klinkend spel van uitgezochte woorden;
Neen, zaligheid voor d'afgematten geest,....¹⁾

In het voorbericht van *Poëzij* lezen we: 'Van mijn vroegste jeugd af aan, werd de Poëzij hartstochtelijk en boven alles door mij bemind en was hare beoefening een behoefte voor mijnen geest.' In een brief aan de uitgever Immerzeel, gedateerd 25 Jan. 1830, schrijft hij: 'Buiten mijne broodwinning leef ik thands alleen voor Poëzij en taal en studie.' en in een brief van 20 Sept. 1830: 'Ik leef thans in, met en dóór de Poëzij,....²⁾ . Zelfs in de laatste jaren van zijn leven, toen hij al zijn illusie's verloren had, toen hij zich eenzaam voelde, 'verguisd en vertreên', was nog zijn enige troost, de poëzie, die hij liefhad 'als het licht zijner oogen'; 'Maar neen! wat den vurigen man ook ontvallen mogt, de kunst bleef hem bij'.³⁾ Poëzie alleen 'balsemt 't leed, wien het lot tot weenen doemt'. Hieruit kan zich de opvatting ontwikkelen, dat de ongevoelige voor poëzie beklagenswaardig is:

Wee hem, wee hem, wien de stralen
Van de zon der Poëzij
Nimmer in den boezem dalen!

.....
Ja, beklaglijk, diep ellendig
Is hij, wien geen Dichtkunst roert,
En aan 't slijk der aarde ontvoert.' **4)**

De dichter is een Gods begenadigde, een 'lievingskind van God.', een 'Godentelg' en verre verheven boven het 'kruipend bent'. Hier komen we bij de romantiese zelfverheffing, gegrond op de vergoddeliking der Kunst, die Greb bij het graf van zijn vriend de verzuchting deed slaken: 'Dáár rust hij naast den onbeduidensten en bekrompensten dwaas en elke aardkluit, die op de lijkst nedervalt, roept ons met doffen toon toe: 'O IJdelheid en nietigheid!'

1) *Poëzij*, pag. VII.

2) Uit de briefwisseling met Immerzeel, berustend op de Kon. Bibliotheek te 's-Gravenhage.

3) Inleiding van Greb, pag. IX.

4) *Lente en Herfst*, pag. 65.

[p. 279]

De dichtkunst als gave Gods, stelt hem in staat, om in enkele luciede momenten, de werkelijkheid onder het licht der eeuwigheid te zien en in zulke ogenblikken is hij de machtige heerser, die 'rijker dan een vorst' is. Hij ziet 'hemel en aarde pralen.', hij 'zweeft vroolijk over bloemen' of 'streeft naar vruchtbare bergen, waar het geurverspreidend lommer, Paradijsgenieting geeft.'

De werkelijkheid liet zich echter nooit in poëzie of religie omzetten en in de ogenblikken van de hoogste verrukking, voelt de romantikus de gebondenheid van zijn aards bestaan des te schrijnender:

Ik waande, als een arend ten hemel te zweven;
En kroop als een worm van gevleugelt ontbloom! **1)**

en:

Verschrik'lijk is het uur, wanneer die droom verzwindt,.... **2)**

Zo voelt hij de betrekkelijkheid van het menselijk bestaan; hij is de twijfelaar, die naar vastheid zoekt in het alom wankel geworden leven.

'k voelde eens, als gij, mijn ziel door twijfling vaak bezwaren;... **3)**

Het geloof aan de waarheid van God's Woord; dat is het laatste middel tegen de vertwijfling aan alle waarden:

Zijn woord en geen ander is het eeuwige wapen
Dat eeuwige zege uit nederlaag baart. **4)**

Het vaste geloof aan het 'Woord Gods.', is de oplossing van het konflikt, waardoor de romantikus vertwijfelt aan alles, het konflikt van de 'in eindeloze oceanen losgeslagen ziel.', die smacht en hunkert naar grenzen. Hierin stond Van der Hoop, als in vele andere opzichten, naast zijn vereerde leermeester Bilderdijk; beiden waren orthodox-Christen, absolutisties in hun geloof, maar Koopmans wees er reeds op, dat we Van der Hoop's

1) *Lente en Herfst*, pag. 51.

2) *De Mensch*, Lord Byron toegezongen in de bundel *Poëzij*, pag. 174.

3) *De Mensch*, Lord Byron toegezongen in de bundel *Poëzij*,

absolutisme niet 'te diep' moesten opvatten.⁵⁾

Er is in de Romantiek een onmiskenbare neiging tot een reli-

pag. 173.

⁴⁾ *Lente en Herfst*, pag. 52.

⁵⁾ *De Beweging*, (1906) deel 4, pag. 158.

[p. 280]

gieus Monisme, (gedragen door een mystiek éénheidsbesef) dat een versmelting van het Eindige met het Oneindige veronderstelt. De oorsprong van dit Monisme ligt in het oneindigheidsverlangen, de 'Sehnsucht ohne Ziel ohne Grenze.', de Sehnsucht 'nach dem Unendlichen'.¹⁾ 'Sehnsüchtig blickt der Romantiker über das Erdendasein hinweg, und sucht den Weg vom Endlichen zum Unendlichen.'¹⁾ Daarom ziet de romantikus het bizondere steeds in betrekking tot het algemene; het Eindige wordt geheven in de sfeer van het Oneindige.²⁾ De romantikus kan vrede met de werkelijkheid vinden, als hij daarin een vorm ziet van het Oneindige, het Goddelike. 'Weil im Endlichen allenthalben das Unendliche sich offenbart, weil das Universum durch jede seiner Erscheinungen seine Herrlichkeit erkennen lässt, lernt der Romantiker die Wirklichkeit lieben.'³⁾

Van der Hoop's absolutisme is wel verklaarbaar, maar niet verenigbaar met deze sterk monistische neiging in de Romantiek. Maar zijn typiese romantiese geardeheid verlochende zich toch niet helemaal en in sommige van zijn verzen, en vooral in 'God's Bestaan.', (Lente en Herfst) openbaart zich het Oneindige in het Eindige en ziet hij God in elk ding der Schepping:

Waar is Hij? - Sla uw blik omhoog,
En vraag het aan de zon,
Die koning aan d'azuren boog,
Die eeuwige stralenbron.
Waar is Hij? - Vraag het starrenheir,
In het statig uur der nacht.
Waar is Hij? - Vraag het golvend meir,
Wanneer de morgen lacht.

.....
Waar ge uw blikken heen moogt slaan,
Waarheen ge ook angstig vliedt,
't Verkondigt alles God's bestaan -
Zeg, Mensch, waar is hij niet?⁴⁾

¹⁾ Oskar Walzel, *Deutsche Romantik*, I. Welt- und Kunstanschauung (1918) pag. 55.

²⁾ Novalis schreef: 'Indem ich dem Gemeinen einen hohen Sinn, dem Gewöhnlichen ein Geheimnisvolles Ansehen, dem Bekannten die Würde des Unbekannten, dem Endlichen einen unendlichen Schein gebe, so romantisiere ich'.

³⁾ Oskar Walzel, *Deutsche Romantik*, I. Welt- und Kunstanschauung (1918) pag. 54.

⁴⁾ *Lente en Herfst*, pag. 203 e.v.

[p. 281]

De Romantiek wees nadrukkelijk op de grote waarde van het liefdesgevoel voor de mens: 'Liefde, Liefde bovenal' (Van der Hoop). De romantikus vindt in de liefde een middel, om zijn soms ondragelijk geworden liefdesverlangen te stillen, want deze 'absolute liefde.', kan in religie overgaan en slechts in de religie komt het verlangen tot rust.¹⁾ 'Die Liebe der Romantik durchzieht die Welt und schwebt darüber hinaus und wird Religion'.²⁾ 'Ich hab' zu Söfchen Religion, nicht Liebe' (Fragmente). Zó diep van het Goddelike vervuld is Van der Hoop's liefdesgevoel nooit geweest; zijn gedichten aan de geliefde, in het bijzonder aan zijn vrouw, onderscheiden zich niet van de beruchte huiselijke poëzie. In het voorbericht van zijn eerste gedichtenbundel, spreekt hij van het vele 'voortreffelijks.',

dat in dit 'vak' vervaardigd was door Tollens. Men bedenke echter, dat Van der Hoop's mening over Tollens zich later sterk wijzigde; wat echter niet wegneemt, dat zijn eigen gedichten over de liefde en geliefde over het algemeen banaal zijn, waarin de degelijke huisvader over zijn 'gade' en 'kroost' spreekt. In dit opzicht onderscheidde Van der Hoop zich bijna niet van zijn zelfgenoegzame kunstbroeders; 'bijna niet.', want plotseling en onverwachts duikt weer in enkele regels de romantikus op uit een sfeer van alledaagsheid; dán verheft hij zijn geliefde tot een heilige, waarvoor hij 'spraakloos staat' en slechts bidden kan.

Vergelijken we onderstaande regels van Van der Hoop:

Ja, zoo ik Schepper waar', ik gaf een wereld veil,
Een zonnestelsel voor het onbeschrijfbaar heil
Om Godlijke, aan uw mond een enklen kus te geven.³⁾

en:

Mocht, daar ik biddend op U staar,....⁴⁾

met de volgende woorden van Novalis: 'Ich bete dich an. Du

[p. 282]

bist die Heilige,....¹⁾ Du bist die göttliche Herrlichkeit, das ewige Leben in der lieblichsten Hülle.'¹⁾

Maar nergens blijkt Van der Hoop's ècht romanties liefdesgevoel duidelijker, dan in de volgende woorden, waarin hij de liefde onmiddellijk op 't Eeuwige betreft:

Want het doel der ware liefde, dierbre bruid, is Eeuwigheid.²⁾

De romantiese dichter voelt zich een Gods begenadigde, met meer dan menselijke gaven; hij wil alles overschitteren en alles beheersen en uit het onvermijdelijke konflikt, ontstaat de ontzuivering. De romantiese drang, die gebroken wordt door teleurstelling, leidt tot een gevoel van vereenzaming en miskenning, (Weltschmerz) omdat de dichter zich tegenover de mensen voelt als een zalig Godenzoon.

Omstreeks 1836 stond Van der Hoop op het toppunt van zijn roem. Zijn werk werd overal gunstig beoordeeld; bij de opvoering van zijn drama *Johanna Shore* werd de dichter uitbundig door het publiek toegejuicht; hij werd benoemd tot lid van de Maatschappij der Ned. Letterkunde en tot korrespondent van het Koninklijk Instituut te Amsterdam; kortom, zoveel roem en lof had hij inge oogst, dat hijzelf meende, ook voor de toekomst, naam te hebben gemaakt. Maar toen verschenen *De Muzen* en 'de blauwe beul'! 'We hebben gearzeld dit boek te beoordeelen, want we hebben teveel achting voor het dichterlijk talent van den Heer Van der Hoop', zó schreven *de Muzen*³⁾ maar *De Gids* maakte het veel erger! 'We meenden, dat Van der Hoop den tijd der stijlproeven te boven was, en nog teveel eerbied voor het publiek had, om het met zijn brouillons lastig te vallen'⁴⁾, schreef Hasebroek naar aanleiding van de Esmeralda-vertaling en ook elders in dezelfde jaargang moest Van der Hoop onaangename dingen

¹⁾ In dit verband leze men bij Van der Hoop het volgende: 'En het denkbeeld aan uw Liefde, Dierbre! werd mij zaligheid. En het hart, dat rustloos hijgde, sloeg mij niet onstuimig meer.' (*Lente en Herfst*, pag. 166.)

²⁾ Karl Joël, in zijn studie, *Nietzsche und die Romantik* (1905), pag. 207.

³⁾ *Lente en Herfst*, pag. 183.

⁴⁾ *Lente en Herfst*, pag. 185.

¹⁾ *Heinrich van Ofterdingen, Novalis Schriften*, deel I, pag. 122, von Ernst Heilborn. (1901)

²⁾ *Lente en Herfst*, pag. 166.

³⁾ *De Muzen*, pag. 227.

⁴⁾ *De Gids* (1838), Boekbeoordeelingen pag. 41.

⁵⁾ Deze laatste kritiek, óók in *De Gids* van 1838, (pag. 372) en ondertekend met de initialen P.L.N. is interessant door het standpunt, dat de kritikus hier inneemt: 'Vooreerst vinden we weer de gewone fout bij Van der Hoop; zijn karakters zijn gemeen. De vrouw heeft alle aanspraak op belangstelling verbeurd, niet door haar rampzaligen val, maar door den schandelijksten diefstal, welken zij bovendien aan haren echtgenoot pleegt. Zulk een slechtheid laat zich niet

horen over zijn prozaverhalen *Het Klaverblad*.⁵⁾

verontschuldigen'. Arme Van der Hoop, dat bij de beoordeling van zijn werk zó'n maatstaf werd aangelegd!

[p. 283]

Maar op zijn beurt trok hij in het, in 1832 opgericht, tijdschrift *Bijdragen tot Boeken- en Menschenkennis* te velde tegen de 'jongeren'. Zijn toon is dan fel spottend, zijn kritieken worden persoonlijk, de hoon, die hem aangedaan werd kon hij niet met een verachtelijk stilzwijgen beantwoorden; zijn verontwaardiging was meestal te groot!¹⁾

Maar de schroeiende zinnen, die hij neerschreef van haat en woede kwamen uit een diepgegriefd hart. 'Ik weet hoe diep die twisten hem getroffen hebben, en vele zijner laatste verzen dragen er getuigenis van' schreef Greb en inderdaad vinden we in zijn latere verzen een terugslag van zijn verdriet en eenzaamheid:

Ras doet de vreugd der aarde ons treuren
Broos is de vriendschap, wuft de min;...²⁾

Een zee vol stormen is het leven
Het einde somber als het begin²⁾

Maar in zijn grote verlatenheid, voelt hij diep in zich, de troost een dichter te zijn, een Godenzoon, 'verheven boven 't kruipend bent, dat alleen naar glorie streeft'.

't Zal hoe 't laster, 't vuur niet dooven,
Dat nog in mijn boezem leeft;
't Zal mij geen der bloemen rooven
Die mijn Poëzij mij geeft.³⁾

Toch is hem al die smart tē zwaar en snakt hij naar de rust, die hij niet vinden kan. Door zijn verdriet en verlangens gekweld, schrijft hij het ontroerende gedicht 'De Eenzaamheid.', dat ik in zijn geheel hieronder overschrijf:

Wie mij weenen hoort of klagen,
Vraag mij niet waarom.
Voog'len zingen in de hagen
Vinden alles wat zij vragen;
Maar mijn smart is stom.

¹⁾ Zie hiervoor genoemd art. van de Vooys.

²⁾ *Lente en Herfst*, pag. 220.

³⁾ *Lente en Herfst*, pag. 196.

[p. 284]

Volg mij niet, als het hart, in duister
Sombre beelden kweekt;
Eng'len dalen dan vol luister,
Brengen mij met zoet gefluister,
Wat mijn ziel ontbreekt.

Laat mij eenzaam zijn in 't leven
Eenzaam met mijn smart;
En als vreugde u mag omzweven
Zij alleen de rust gegeven
Aan 't gebroken hart. ¹⁾

‘Elke beweging, die haar (de ziel) aandeed, was hevig, elke drift, die haar bezielde, sterk geteekend; wat slechts neiging is in den dagelijkschen mensch, was hartstogt in hem.’ ²⁾ Elke smaad of hoon zal hem dieper gegriefd hebben dan een gewoon mens en de onrust, die hem vervulde, en nooit verlaten wilde, heeft hem op zijn ziekbed (begin 1839) een gedicht doen schrijven, zoals dat alleen een mens in nood vermag.

Bede.

God van leven en van dood
Schenk verâming aan mijn boezem!
Als een afgestormde bloesem
Leg ik voor de orkanen bloot.

God! geef vrede aan mijn gemoed!
Sta ik aan de grens van het leven,
Doe mij het getuigenis geven:
‘Amen, God! Uw doen is goed!’

God! wees met mijn gade en kroost;
't Bloempjen kleedt Gij op de weiden:
't Muschjen spijst Ge op dorre heiden:
Geef hun zegen, brood en troost!

Geef hun doch wat vraag ik meer?
Gij alleen weet, wat die droeven,
Als ik de oogen luik, behoeven;
Dat Uw Wil geschiede, ô Heer! ³⁾

¹⁾ *Lente en Herfst*, pag. 230.

²⁾ Inleiding bij *Lente en Herfst*, pag. XXII.

³⁾ *Lente en Herfst*, pag. 188.

[p. 285]

In tegenstelling tot vele van zijn tijdgenooten, die met hem hun dichtader deden vloeien voor 'Vaderland en Vorst.', bewoog Van der Hoop zich ook op kosmopolitische banen, hij sloot zich niet in de natie op, en in weerwil van zijn vaderlandse gevoelens, moet hij 't volgens Greb, menigmaal betreurd hebben in Nederland te zijn geboren. Een uitspraak die typeert! Door de kennismaking met de buitenlandse litteraturen, voelde hij maar à te goed wat ons in die dagen ontbrak: gevoel en verbeelding! Tegenover de hartstocht van zijn eigen gemoed, stond in Holland de schrale nuchterheid van een zelfingenomen burgerklasse, die nog steeds de 18de eeuwse verlichte denkbeelden trachtte hoog te houden; het bruisende en onstuimige ontbrak hen ten enenmale en het noodzakelijk bewandelen van 'het regte spoor der rede' sloot elke vlucht der verbeelding uit. Beide bundels, die we hier bespreken, geven door motto's, aanhalingen, bewerkingen en vertalingen, onmisbare blijken van zijn bekendheid met de buitenlandse romantische litteratuur. De 'Proeven van Noordsche Poëzij' ¹⁾ zijn verzen in de trant van Ossian geschreven:

Maar wiens roem ook werd verheerlijkt in het grijze bardenlied,
Dargoos lof klonk in de akkoorden van den Schotschen zanger niet.

.....
Maar ik wil die taak aanvaarden, zingen tot Vorst Dargoos lof,
Ik, vergeten Heldenzanger in het aloude Koningshof. ²⁾

In de eerste zangen treffen ons al dadelijk de sombere aanroepingen tot de zon, de wind, de zee en de storm, die ook bij Ossian zo veelvuldig voorkomen. Van Tieghem zegt van Ossian's verzen: 'On y trouve de sombres invocations aux vents, aux tempêtes,' ³⁾

Waarom, o blauwend meir! verheft uw golfgeklots
Zich met ontoombre woede op heuvelkling en rots?
.....
Waarom, o Noorderwind! uw snelle boën bevleugeld;
..... ⁴⁾

En vooral de lange aanspraak tot de zon:

Waarom schiet ge, o Zon! uw stralen nog aan Morvens doodsche kust,
..... ⁴⁾

¹⁾ Een 62 bladzijden lang gedicht in de bundel *Poëzij*.

²⁾ 'Proeven van Noordsche Poëzij', pag. 4.

³⁾ Paul van Tieghem, *Ossian et l'Ossianisme, dans la littérature Européenne au 18e siècle*, (1920), pag. 57.

⁴⁾ 'Proeven van Noordsche Poëzij', pag. 5 en 42.

[p. 286]

De 'Proeven van Noordsche Poëzij' zijn feitelijk een reeks kleurige krijgsbeschrijvingen afgewisseld door klaagzangen, treurzangen of triomfliederen. Ook hier is van toepassing, wat van Tieghem naar aanleiding van Ossian's verzen schreef: 'La guerre faisait le fond de ces poèmes'.¹⁾

Van der Hoop kende Ossian uit de tweede hand door Chateaubriand en de Engelse dichter Smith, die hij dan ook 'van verre navolgde'. Door bewerkingen en vertalingen, (meestal meer bewerking dan vertaling) geeft hij blijken de 'toongevers' der romantiese poëzie te kennen: Hugo, Byron Moore en Lamartine. Behalve het overbekende 'Wanneer het kind verschijnt' zijn 'De smart van den Bassa.', 'Mozes, Oostersch Tafereel' e.a. vrije vertalingen van Hugo, die hij volgens Greb zeer hoog schatte. Van Byron vinden we o.a. een vertaling van 'Ode to the Ocean'; van Moore ook een drietal gedichten in Hollandse vertaling; het grote gedicht 'De Mensch' is een bewerking van Lamartine's 'L'Homme'.

Maar boven alle dichters, die Van der Hoop bewonderde, stond Bilderdijk, de 'Dichtrenvorst' en er zijn plaatsen te over waaruit de bewondering voor de Meester blijkt:

.....
Den Hercules van 't Dichtrenrijk,
Den Vorst der Zangen, Bilderdijk.²⁾

En in het lange lofdicht 'Aan de Vorsten van Europa':³⁾

Dichtrenvorst, die onverwikt den
Standert der Poëzij met vaste vuist
Omklemt,

Mijn gloeiend hart eerde altoos Bilderdijk.

De invloed van Bilderdijk op zijn poëzie is onmiskenbaar; lezen we slechts 'Herfstmijmering' of 'Winter'; ze hadden net zo goed door Bilderdijk geschreven kunnen worden.

¹⁾ Paul van Tieghem, *Ossian et l'Ossianisme, dans la littérature Européenne au 18e siècle*, (1920), pag. 4.

²⁾ 'Hercules', (*Poëzij*, pag. 75).

³⁾ Afzonderlijk verschenen en niet opgenomen in *Poëzij of Lente en Herfst*.

[p. 287]

Naast de bewondering voor de 'dichter' is er nog dezelfde geloofsovertuiging, die hen samenbrengt:

Gaat niet mijn borst van de eigen geestdrift zwanger,
Bidt niet mijn ziele dezelfde Waarheid aan?¹⁾

Maar er is iets nog diepers dat hen bindt!

Als we teruggaan naar onze eigen Romantiek, dan zien we aan de drempel de figuur van Bilderdijk staan; 'Hoog van de schouderen opwaarts rees zijn leest de schaar te boven.....'²⁾ Bilderdijk is misschien de enige grote

romantikus geweest, die we in onze letterkunde kunnen aanwijzen - een romantikus 'malgré soi' - maar niettemin een ècht romantikus.

Als een boetgezant heeft hij zijn reaktionnaire denkbeelden gepredikt, maar tot zichzelf teruggekeerd, kwam de martelende twijfel weer in zijn hart op. Hij had een hartstochtelike natuur, hij was een rebel, die vanuit zijn burcht van 'zekerheid' zijn tegenstanders vernietigde met woorden van verdoemenis; maar hij leverde een spiegelgevecht en in werkelijkheid voerde hij een strijd met zijn eigen schim. 'Bilderdijk voerde levenslang polemieek tegen Bilderdijk.', zo heeft Brom 't uitgedrukt.³⁾ Er heerste in hem een tweeslachtigheid, maar 'de contrasten laten zich trouwens wel begrijpen, wanneer we zijn stelling bedenken op de grens van twee eeuwen'.³⁾ Een figuur uit de kentering der tijden; een teveel van het Oude en het Nieuwe tegelijk, een geslingerd worden tussen die twee krachten.

.....
want één hart blijft thuis, en één hart gaat op reis
maar geen van twee vindt het Paradijs.⁴⁾

Deze breuk, dit tragies dualisme, vinden we ook terug bij Van der Hoop, want de liefde en verering voor Bilderdijk waren niet iets uiterliks en toevalligs; behalve de overeenkomst in Godsdienst, voelde Van der Hoop - onbewust misschien - hun dieper lòtsverwantschap. Aan de ene kant een teruggrijpen naar een oude en verouderde traditie, aan de andere kant het aanschouwen van een nieuwe wereld, grootser en machtiger

- 1) 'Aan de Vorsten van Europa'.
- 2) J. Perk, 'De schim van P.C. Hooff
- 3) G. Brom, *Romantiek en Katholicisme*, deel I, pag. 29.
- 4) H. Marsman, *Paradise Regained* (1927), pag. 81.

[p. 288]

dan de oude. Zijn bruisende hartstocht dreef hem vooruit, de band met het Oude trok hem terug en zó werd zijn leven een onophoudelijke strijd, vol rampzalige mislukkingen:

Wat ik gedacht,
Gewenscht, gewacht,
Gedroomd heb in mijn jeugd;
't Was alles schijn,
Bron van venijn
En eindeloze ongeneugt.¹⁾

De belangrijkheid van Van der Hoop's figuur tegenover zijn tijdgenoten als van Lennep, ten Kate, Hasebroek e.a. is onderschat. Hij heeft in de eerste plaats baanbrekend werk verricht, hij bracht eindelijk beweging in stilstaande wateren, hij zette sluizen open. Zijn roem werd overschaduwed door de jongere Gidsers, die de stroom van buitenlandse Romantiek in vaderlandse bedding leidden, 'maar de eer beweging gebracht te hebben in stilstaande wateren, komt voor een deel toch ook aan de vergeten voorgangers toe'²⁾ en onder hen nam Van der Hoop de allereerste plaats in. Als dichter was hij niet belangrijk, - al moeten we hem ook in dit opzicht niet onderschatten - maar waren tijdgenoten als de bovengenoemden dit wel? Van der Hoop heeft zeker één fout begaan; hij gaf teveel van wat hij geschreven had uit, hij toonde in dit opzicht helaas te weinig zelfkritiek, waardoor zijn goede verzen onder zoveel slechte regels bedolven werden, dat iemand, die zich niet in het bijzonder met hem bezighoudt, het betere

werk niet ziet. In zijn eigen tijd werd hem dit gemis aan zelfkritiek reeds verweten. Op zo'n deftig ouderwetse manier deed dit G. de Meyer in de 'Algemeene Konst- en Letterbode' van 1841: '...kunnen wij toch onze spijt niet verzwijgen, dat hij het non multa sed multum, te dikwijls heeft vergeten'; van *de Muzen* kreeg Van der Hoop de raad om zijn 'veelschrijvenszucht te beteugelen' en zelfs Greb, die overigens niets dan lof voor zijn vriend heeft, schreef in zijn inleiding bij *Lente en Herfst*, dat het enige dat we hem als dichter ten laste zouden kunnen leggen was, dat hij 'teveel geschreven of liever teveel en te spoedig uitgegeven heeft'.

1) *Lente en Herfst*, pag. 248.

2) De Vooy's, 'Apollo, Argus en Nederlandsche Mercurius' in *De Beweging* (1913), deel IV, pag. 294.

[p. 289]

Behalve als baanbreker heeft Van der Hoop recht op meerdere belangstelling als onze meest typiese vertegenwoordiger van de buitenlandse Romantiek. Hij was één der weinigen, de enige misschien na Bilderdijk, die in ons land het onuitroeibaar heimwee in zich voelde, die de 'groten' van de buitenlandse Romantiek begrijpen kon, bewonderde en liefhad. Van der Hoop voelde de tragiek van deze figuren, hij begreep deze teleurgestelde zielen met hun uitbarstingen van haat tegenover de wereld, hij wist, dat dit slechts vormen waren, waarin een ontzaggelijk liefdesverlangen zich uitte. Het kon niet anders, of hij vond in hen iets van zichzelf terug!

Als Schults **1)** in zijn slothoofdstuk de voornaamste Byroniaanse gedichten bespreekt, noemt hij allereerst het werk van Van der Hoop en terecht zegt hij: 'Van onze romantici kan vooral Adriaan van der Hoop meevoelen met de Corsairs en Manfreds ...' Noch Beets, van Lennep, Ten Kate, Hasebroek, of wie dan ook hebben de Byroniaanse held als type van de tragiese romantikus begrepen; hun bewondering gold slechts het uiterlike en het was de kleur en weelderigheid die ze trachtten te imiteren. De meeste van Van der Hoop's tijdgenoten waren Hollanders, die romanties déden, maar hijzelf was, - al kon hij zich niet geheel losmaken van een 18de-eeuwse vaderlandse traditie - in zijn diepste wezen Romantikus. **2)**

1) U. Schults, *Het Byronianisme in Nederland* (dissertatie 1929), pag. 176.

2) Schults karakteriseert Van der Hoop tegenover zijn romantiese tijdgenoten als volgt: 'Tussen de smetteloze Odilde en de toneelachtig blanke Hollandse ridders, doet Van der Hoop's Manfred wel als een vuurrode vlek aan.', pag. 180.

Den Haag.

R. Nieuwenhuijs.